

Lieve gemeente,

1 SEFIROT EN LEVENSBOOM

Volgens rabbijn Marc Alain Ouaknin, leven we in een tijd waarin de taal van onze rechter hersenhelft, de taal van de droom en de verbeelding schromelijk verwaarloosd wordt in de omgang met de ons omringende werkelijkheid. En dat heeft ons bestaan in de Amerikaanse en Westerse wereld zeer verarmd. De taal van de linker hersenhelft, de taal van de logica, en de technologie staat centraal, ook in onderwijs, politiek en zorg. Terwijl de taal van het verlangen, het gevoel, de verbeelding geen gelijkwaardige plek heeft. En daarmee kan ook de taal van de bijbel, die grotendeels poëtisch en verbeeldend is, niet in haar diepte worden verstaan en begrepen.

Vanmorgen staat het werk van kunstenaar Marcus van Loopik centraal, zowel in de viering als in het leerhuis. En dit werk van hem gaat over de joodse mystiek. In zijn schilderijen leest en verbeeldt hij de tekentaal van de kabbalah, als een intuïtieve taal. Met die taal kunnen we wat we niet zomaar kunnen horen, zien en verstaan toch present te stellen in vorm, kleur, lijn en tekens. De hemelse werkelijkheid van God wordt uitgedrukt met de figuur van de levensboom, een boom die zijn wortels in de hemel heeft en met zijn takken naar het punt reikt waar de hemel de aarde raakt. En dat punt, de tiende eigenschap van God, wordt aangeduid met het beeldwoord...*koninkrijk*.....inderdaad, het *koninkrijk der hemelen*, of het *koninkrijk van God*. In de wereld van de joodse mystiek wordt de individuele mens ook vergeleken met een boom. De mens wordt dan getekend als een verbindingsschakel tussen hemel en aarde. Door gebed, door dialoog en door goed handelen kan ieder mens een nieuwe verbinding tussen hemel en aarde creëren. Als hij of zij zich maar wortelt in de Levensbron, de bron van eenheid en mededogen die God is. Ik wil proberen u en jullie aan de hand van drie etsen van Marcus een paar stapjes mee te nemen in de wonderlijke wereld van de mystiek. Om iets van die bijzondere belevingswereld te kunnen begrijpen, licht ik drie maal eerst een samenhangende idee toe uit die wereld, daarna loop ik het schilderij langs en zoek tenslotte een mogelijke verbinding met de gelezen teksten

2. CHOCHMA-WIJSHEID

A. De aanwezigheid van de Ene in alles

Gods aanwezigheid doordringt de gehele kosmos tot in de verste uithoeken. God is de onuitputtelijke oerbron van al wat is. Achter de verwarrende verscheidenheid van de wereld waarin wij leven gaat een mystieke eenheid van God schuil. Maar die mystieke ervaring van Gods eenheid bevat een tegenstelling. In de materiele wereld waarin wij leven is God namelijk afwezig, verborgen. Volgens een belangrijke vernieuwer van de joodse mystiek Isaac Luria heeft God plek in zichzelf leeggemaakt om ruimte te scheppen voor een wereld. God heeft daarmee een wereld geschapen die tegenover hem staat. Wij leven dus eigenlijk in een ademruimte omgeven door Gods geest, door Gods scheppende kracht, waarmee hij dagelijks de schepping vernieuwt.

Zoals een vader zijn kind loslaat om te leren lopen, zo laat in deze visie God zijn schepping los door de mens de vrijheid te geven te kiezen tussen goed en kwaad. God is daarmee de *Geheel Andere* voor ons, de Heilige, hij is in niets aan ons gelijk. De hemelse werkelijkheid wordt gesymboliseerd door tien lichtopeningen. Onze wereld is geworteld in de wereld van God, en kun je vergelijken met *een omgekeerde boom*.....met de wortels in de hemel en de takken rakend aan de onderste lichtopening ,het koninkrijk. Daar is het raakpunt met onze wereld. Onze fragmentarische wereld wordt gedragen door deze alles doordringende eenheid. Wie goed en open kijkt, kan iedere dag het wonder van die eenheid waarnemen in een bloem of in die ene vlinder, in een gesprek, of in dat ene fragment uit een muziekstuk. De kabbalah roept ons op dagelijks op een nieuwe manier te kijken en te luisteren naar de levende werkelijkheid die ons omringt. We zijn mensen en dat wil zeggen, we kunnen onszelf steeds opnieuw verwonderen.....De mens is in de kern een nieuwsgierig wezen. Die grondhouding van verwonderen en vragen stellen, zit in het woord *chochma*, wijsheid. En wijsheid wortelt in de wortels van de hemelse levensboom. Door verbazing kan een mens zichzelf bevrijden van bepaalde gewoontes, meningen, vooroordelen. Volgens Rashi staat *chochma* ook voor de bereidheid en openheid om naar anderen te luisteren, en voor een ontvankelijke geest, die steeds iets nieuws wil leren.

Als we kijken naar het schilderij van Marcus dat *chochma* heet, dan vallen ons een paar dingen op: dat *chochma*, intuïtieve kennis is, een flits van begrip die in onze geest oplicht, waar alle kunstenaars weet van hebben, het is kennis verbonden met de eerste scheppingsdag toen het oneindige licht geschapen is, iedere wetenschapper, iedere musicus, ieder waarachtig levend mens weet daarvan. Goddelijke gedachtenflitsen , maken het mogelijk het leven in deze wereld dag aan dag te vernieuwen en onszelf te vernieuwen. Een

centrale figuur op het schilderij is Vrouwe Wijsheid, Chochmah, een personage ontleent aan Spreuken 8: *De Eeuwige heeft mij bereid als het begin van Zijn weg, voor Zijn werken.*

Daaraan heeft men de joodse bijbeluitleg het beeld ontleent dat G'd vanaf het begin een vrouwelijke raadgever had, bij het scheppen van de wereld. Vrouwe wijsheid wordt ook vereenzelvigd met de Tora. Tora wordt door Buber vertaald met *wegwijzer voor het leven*.....de teksten uit de tora zijn een lamp voor een mens om zijn of haar weg te zoeken in het leven. Israel wordt door haar profeten opgeroepen om samen met de Enige met behulp van de tora de wereld te herstellen en te verlossen uit ballingschap, zodat ieder mens en de gehele wereld tot eenheid komt. *Jullie zullen voor mij een koninkrijk van priesters zijn, een heilig volk, toegerust voor deze opdracht*.....

3 CHESED –LIEFDEVOLLE VERBONDENHEID

B. De Gebrokenheid van de schepping

Wij leven in een gebroken wereld, haat en onrecht verscheuren de schepping. Israel is in ballingschap gegaan. Dat roept de vraag op hoe mensen de afstand tussen de hemelse wereld en de zichtbare wereld kunnen overbruggen. In de mystiek bestaat die brug uit twee paden, : de weg van de meditatie (het bidden) en de weg van het rechtvaardig handelen (doen van liefderijke daden) . Vanuit Martin Buber zou ik er een derde pad aan toe willen voegen: de weg van de dialoog. De afstand tussen God en mens is groot maar niet onoverbrugbaar. In de hemelse werkelijkheid , zijn het twee tegengestelde eigenschappen van God die een menselijk leven in een rechtvaardige wereld mogelijk maken. De ene eigenschap wordt *chesed genoemd, liefderijke daden*. De andere eigenschap wordt *gevura* genoemd ,macht, o f *din*, oordeel, rechtvaardigheid. Menswaardig leven in een rechtvaardige wereld is voortdurend de balans zoeken tussen barmhartigheid en rechtvaardigheid. Deze balans word gevonden in *tiferet* en dat betekent *balans, harmonie*.. Er is een mooi verhaal in de midrasj dat beeldend weergeeft dat God steeds, de balans zoekt tussen barmhartigheid en recht, in zijn zorg voor de wereld: een koning bezat zeer breekbare glazen. Hij bedacht: als ik er warme vloeistof in giet, barsten zij, als ik er koude vloeistof ingiet krimpen zij. Wat deed Hij: Hij mengde het warme met het koude, en de glazen bleven onbeschadigd. Aldus sprak de Heilige, geprezen zij Hij, als ik de wereld schep met de eigenschap van barmhartigheid, dan krijgen de zonden de overhand. Als ik hem schep met de maat van de gerechtigheid, dan houdt de wereld geen stand. Daarom schep ik hem met beide: met de maat van de gerechtigheid en met de maat van de barmhartigheid. Opdat zij

kan bestaan. Op de ets *chesed*, stroomt een waterstroom over een bergtop. Een beeld voor liefderijke daden die een goede uitwerking hebben. Stille krachten als vergeving en geweldloosheid kunnen een rots doen afslijten. Zichzelf schenkende liefde heeft wel begrenzing nodig en dat is het recht waardoor mensen ook beschermd worden. Ieder mens heeft recht op bed, bad, brood en drinken. Ieder mens is immers geschapen naar Gods beeld.

4. MALCHOET –KONINKRIJK DER HEMELEN

C. Omkeer doen, herstel van de eenheid

Er is volgens joods mystici vanaf het begin ook een proces van herstel gaande, dat in de hemel al lang gaande is, maar op de aarde door mensen ter hand genomen dient te worden. In het proces van herstel speelt de Tora een belangrijke rol. Het doen van de geboden brengt de schepping tot zijn bestemming en maakt Gods koninkrijk zichtbaar. Het is de taak van Israel en van de rechtvaardigen onder de volkeren, van ons dus, de heling van de gebroken kosmos te helpen voltooien. De joodse getrouwe verlangt ernaar de wereld te heiligen en met de goddelijke oerbron te herenigen. Al zijn denken, spreken is op die eenwording gericht. In het messiaanse rijk zal de breuk in de schepping hersteld zijn. Wanneer mensen zich heiligen, d.w.z. innerlijk gaan leven volgens de morele normen en waarden van de Tora, zal de gehele schepping geheiligd kunnen worden. Als Israel omkeer doet, zal de wereld volgen. Dan zal Gods mystieke licht de gehele werkelijkheid weer doorschijnen en alle wonden helen. De God van de joodse mystiek is de God die alles omvat, met zijn zegenende handen mens en wereld omvat. Omdat zijn naam mededogen is lijdt hij mee aan het ongewilde lijden van Zijn wereld. Als we het evangelie van Johannes lezen, het zogenaamde hogepriesterlijk gebed van Jezus, dan horen we hier een Jezus als joodse getrouwe, die met zijn Abba mee lijdt aan het onrecht in de wereld en als getuige van Gods oneindige liefde voor mens en wereld trouw is aan God wiens naam Mededogen is,Zo heeft hij een weg vrijgemaakt voor ons, mensen uit de volkeren, om voor altijd verbonden te raken met de Oerbron van Liefde en Recht.

Van zijn Geest ontvangen wij op Pinksteren en door zijn geest geloven wij dat de wereld ooit tot eenheid zal komen.

En zo kijken we naar de derde ets van Marcus, *Malchoet, koninkrijk*..Malchoet bevat de droom van de messiaanse werkelijkheid., het koninkrijk van God, waarin Gods eigenschappen volledig tot hun bestemming zijn gekomen.... Links staat in het blauw een

haan; de haan maakt als eerste onderscheid tussen licht en duisternis, tussen goed en kwaad tussen ballingschap en verlossing. Het beeld van de haan correspondeert met de tekst in het rode rechterdeel. Die komt uit de Talmoed, het tractaat Spreuken der Vaders: *een moment van omkeer in deze wereld weegt op tegen de gehele komende wereld*. Er loopt een cesuur door het beeld..... die cesuur verwijst naar de gebrokenheid van ons leven, en de voortzetting van de kleuren boven en onder de cesuur verwijzen naar de doorgang van het leven. Wij leven allemaal met littekens, kleine of grote, maar we leven. en we hebben de gemeenschap nodig, we hebben elkaar nodig om vertrouwen te herwinnen en vast te houden. In het geel, de kleur van de spiritualiteit gloort het nieuwe Jeruzalem, de nieuwe wereld onder een nieuwe hemel. Ons leven is een mengeling van vreugde en verdriet, boven de hoofden van de dansende mensen is nieuw licht ontstaan. Laten we inhaken in de dans van verlangen naar verlossing en naar het eenwording van de wereld.

Amen